

ภาวะผู้นำทางการเมืองเชิงพุทธของนักการเมืองไทยตามระบอบ

ประชาธิปไตย

THE BUDDHIST POLITICAL LEADERSHIP OF THAI POLITICIANS ACCORDING DEMOCRACY REGIME

พระครูวิชัยธรรมโสภณ

Phrakhru Vichaithammasopon

วัดศิริชัยทรงธรรม จ.หนองบัวลำภู ประเทศไทย

Wat Sirichai Songtham, Nong Bua Lamphu Province, Thailand

Author Corresponding Email: keyboard8078@gmail.com

ได้รับบทความ : 16-08-2024

แก้ไขบทความ : 18-08-2024

ตอบรับบทความ : 18-08-2024

Received : 16-08-2024

Revised : 18-08-2024

Accepted : 18-08-2024

บทคัดย่อ: ภาวะผู้นำมีค่านิยมในแต่ละยุคสมัยเป็นตัวกำหนดหรือบ่งชี้ว่าจะสามารถนำพาสมาชิกหรือสังคมให้ประสบความสำเร็จได้และเมื่อใดที่ผู้นำได้แสดงบทบาทหน้าที่โดยการใช้อำนาจหน้าที่หรืออิทธิพลสามารถโน้มน้าวชักจูงชี้แนะให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลได้แสดงพฤติกรรมอันมีผลต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวของกลุ่ม ลักษณะที่ผู้นำแสดงออกมานั้นก็คือความเป็นภาวะผู้นำ ในทัศนะของพระพุทธศาสนาภาวะผู้นำทางการเมืองของนักการเมืองไทยตามระบอบประชาธิปไตยต้องมีหลักธรรมประจำใจประกอบด้วย หลักปาณิกธรรม หลักพรหมวิหารธรรม หลักสังคหวัตถุธรรม หลักอคติ หลักธรรมเหล่านี้จะเป็นสิ่งที่ช่วยส่งเสริมให้มีความเป็นผู้นำที่ดี ไม่เอา رأดเอาเปรียบผู้อื่นทำให้เป็นนักการเมืองที่ดีตามระบอบประชาธิปไตย

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำทางการเมืองเชิงพุทธ, นักการเมืองไทย, ระบบประชาธิปไตย

Abstract: Leadership values are shaped by the prevailing values of each era, determining whether a leader can successfully guide members or society. When a leader performs their role by exercising authority or influence, they can inspire and direct individuals or groups to exhibit behaviors that lead to the success or failure of the group. The qualities exhibited by a leader define their leadership. In the perspective of Buddhism, political leadership for Thai politicians in a democratic system must be guided by certain moral principles, including the principles of

Pāpanikadhamma, Brahmavihāra, Saṅgahavatthu, and impartiality (Agati). These principles help promote good leadership, prevent exploitation, and foster the qualities of a good politician within a democratic framework.

Keywords: Buddhist political leadership, Thai politicians, democratic system

บทนำ

ความเป็นผู้นำมีความสำคัญอย่างมากต่อความสำเร็จในทุกด้านของการทำงานในองค์กร ผู้นำที่มีความสามารถมีบทบาทสำคัญในการช่วยให้องค์กรประสบความสำเร็จได้ แต่หากผู้นำขาดความสามารถ ก็อาจทำให้การทำงานในด้านต่าง ๆ มีข้อบกพร่องหรือขาดประสิทธิภาพ (Natthaphan Khecharanan & Chatraporn Semejai, 2004) หากเรามองประเทศชาติเสมือนองค์กรหนึ่ง และมองผู้นำทางการเมืองเป็นเสมือนผู้นำองค์กร ผู้นำที่เป็นที่ที่ต้องการ (ผู้นำทางการเมือง) ไม่เพียงแต่ต้องพยายามทำงานของตนเองให้ดีที่สุดเท่านั้น แต่ยังต้องสามารถนำพาองค์กร (ท้องถิ่น) ให้ก้าวไปข้างหน้าได้อย่างเหมาะสม เพราะบุคคลนี้มีบทบาทสำคัญต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวขององค์กร สำหรับผู้นำทางการเมืองหรือผู้นำทางการเมืองท้องถิ่นที่เป็นที่ที่ต้องการในสังคมไทย มีบุคคลสำคัญที่ได้แสดงความคิดเห็นไว้แล้ว และได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในสังคม ตามคำกล่าวของ ฯพณฯ องคมนตรี พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ในการปาฐกถาพิเศษเนื่องในโอกาสครบรอบ 50 ปี คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ เมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม 2548 ในหัวข้อ “จริยธรรมของการบริหารภาครัฐ” โดยท่านได้สรุปคุณสมบัติที่ผู้นำควรมีและนำไปปฏิบัติไว้ดังนี้: 1. ความซื่อสัตย์ ซึ่งไม่เพียงแต่เป็นการกระทำที่ถูกต้องตามกฎหมาย แต่ยังต้องถูกต้องตามจริยธรรมและศีลธรรมด้วย ไม่เพียงแต่ตนเองต้องซื่อสัตย์เท่านั้น แต่ยังต้องควบคุมให้คนรอบข้างมีความซื่อสัตย์ด้วย องค์กรใดที่ผู้บริหารมีกิเลสต้องกำจัดด้วยวิธีโหดตบปะ (ความละเอียดและเกรงกลัวต่อบาป) 2. กฎหมาย แม้กฎหมายไม่สามารถปิดช่องโหว่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะกฎหมายวางมาตรฐานขั้นต่ำในการประพฤติชอบเท่านั้น แต่จริยธรรมในการประพฤติชอบและความซื่อสัตย์มีมาตรฐานสูงกว่ากฎหมาย บางกรณีกฎหมายถือว่าไม่ผิด แต่เมื่อพิจารณาตามจริยธรรมก็ถือว่าผิดได้ 3. ความเป็นธรรม ผู้นำต้องมีความยุติธรรมในการบริหาร ไม่ควรใช้อำนาจเบียดเบียนผู้อื่น หรือใช้ช่องว่างของกฎหมายเพื่อเพิ่มอำนาจให้ตนเอง ต้องรักษามาตรฐานเดียวในการบริหาร 4. ประสิทธิภาพ ในกรณีที่ประสิทธิภาพไม่สอดคล้องกับจริยธรรม หากต้องเลือก ผมเลือกจริยธรรม เพราะเชื่อว่าเราสามารถหาวิธีทำให้ประสิทธิภาพไปด้วยกับจริยธรรม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความซื่อสัตย์ ความโปร่งใส หรือความเป็นธรรม 5. ความโปร่งใส กฎหมายรัฐธรรมนูญและพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารกำหนดให้รัฐเปิดเผยข้อมูลต่อประชาชน การหลีกเลี่ยงไม่เปิดเผยข้อมูลถือเป็นการขัดต่อจริยธรรม 6. ความมั่นคงของรัฐ การใช้จริยธรรมในการบริหารความมั่นคงอาจส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน 7. ค่านิยม คนไทยส่วนใหญ่ในปัจจุบันยังเชื่อว่าความร่ำรวยสร้างชื่อเสียง เกียรติยศ และฐานะได้ จึงมีคนจำนวนไม่น้อยที่พยายามสร้างความร่ำรวยโดยไม่คำนึงถึงจริยธรรม และที่น่าแปลกแต่เป็นเรื่องจริงที่เป็นอันตราย

อย่างยิ่งคือเรามักนิยมยกย่องคนรวยว่าเป็นคนดีนำเคารพนับถือ โดยไม่สนใจว่าร่ำรวยมาได้อย่างไร และกลับดูหมิ่นคนจนด้วยเหตุผลต่าง ๆ

ในพระพุทธศาสนา ผู้นำหมายถึง บุคคลที่สามารถประสานให้คนอื่น ๆ รวมตัวกันอยู่ร่วมกันได้อย่างกลมเกลียว หรือทำงานร่วมกันได้อย่างราบรื่น เพื่อให้ทุกคนก้าวไปสู่จุดหมายที่ตั้งงาม ดังพุทธพจน์ที่ว่า เมื่อฝูงโคว่ายน้ำ หากโคจ่าฝูงเดินคดเคี้ยว โคทั้งหมดในฝูงก็จะเดินคดตามกันไป เพราะมีผู้นำที่เดินคด ในหมู่มนุษย์ก็เช่นกัน หากผู้นำที่ได้รับการแต่งตั้งกระทำการอย่างไม่เป็นธรรม ประชาชนก็จะกระทำตาม ส่งผลเสียต่อความเป็นอยู่และความสงบสุขของแคว้นแคว้น พุทธพจน์นี้สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของผู้นำหรือภาวะผู้นำต่อความอยู่รอด สวัสดิภาพ และความสงบสุขของสังคมและประเทศชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของผู้นำทางการเมือง ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการนำพาความสุขความเจริญมาสู่สังคมและประเทศชาติ

1. ความหมายของภาวะผู้นำ (Leadership)

ความหมายของภาวะผู้นำ (Leadership) นั้นได้รับการนิยามจากนักวิชาการหลายท่าน โดยมีเหตุผลหลักสามประการที่ทำให้เกิดความหลากหลายในการตีความ (กวี วงศ์พุ่ม, 2539): 1. ภาวะผู้นำครอบคลุมขอบเขตที่กว้างขวางและเกี่ยวข้องกับตัวแปรมากมาย 2. ภาวะผู้นำเป็นผลงานจากหลากหลายวิชา สถาบัน และอาชีพ ทำให้วิธีการมองภาวะผู้นำแตกต่างกันไปตามมุมมองของแต่ละด้าน 3. องค์ความรู้เกี่ยวกับภาวะผู้นำยังไม่ถือเป็นข้อยุติ เนื่องจากผลการศึกษาที่ยังมีความขัดแย้งกันอยู่

นักวิชาการหลายท่านได้เสนอความหมายของภาวะผู้นำไว้อย่างน่าสนใจ เช่น พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ที่ให้คำจำกัดความว่าภาวะผู้นำคือคุณสมบัติ เช่น สติปัญญา ความดีงาม ความรู้ความสามารถ ที่ชักนำให้คนรวมตัวกันและพากันไปสู่จุดหมายที่ตั้งงาม (Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto). (2002)) อีกหนึ่งทัศนะคือ กวี พงศ์พุ่ม (2536) ที่ระบุว่าภาวะผู้นำหมายถึงการใช้อิทธิพลในความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับใต้บังคับบัญชา ผ่านกระบวนการสื่อสารเพื่อบรรลุเป้าหมาย ทั้งนี้ ปรัชญา เวสารัชช์ (Pratya Wesarat, 1980) ได้อธิบายว่าภาวะผู้นำเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างคนในกลุ่ม โดยผู้นำสามารถทำให้คนส่วนใหญ่ตามทิศทางและวิธีการที่ตนกำหนด

รังสรรค์ ประเสริฐศรี (Rungsan Prasertsri, 2001) ได้กล่าวว่า ภาวะผู้นำหมายถึงพฤติกรรมส่วนตัวของบุคคลที่สามารถชักนำกิจกรรมของกลุ่มให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน เป็นความสัมพันธ์ที่มีอิทธิพลระหว่างผู้นำและผู้ตาม ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและบรรลุเป้าหมายร่วมกัน อีกทั้งผู้นำยังมีความสามารถในการสร้างความเชื่อมั่นและสนับสนุนบุคคลในองค์กรให้บรรลุเป้าหมาย

สมคิด จาตุศรีพิทักษ์ (Somkid Jatusripitak, 2001) ได้เสนอว่าภาวะผู้นำครอบคลุมมากกว่าความกล้าหาญและการตัดสินใจ ผู้นำต้องมีความสามารถในการนำ ผลักดัน และสั่งการให้กิจกรรมทุกอย่างเป็นไปตามเป้าหมาย โดยต้องประกอบด้วยความกล้าหาญ ความสามารถในการโน้มน้าว และการตัดสินใจอย่างเหมาะสมตามจังหวะเวลา

จากความหมายที่เสนอมานี้ สรุปได้ว่า "ภาวะผู้นำ" หมายถึง ศิลปะและวิธีการที่ผู้นำประยุกต์ใช้ความรู้และความสามารถจนก่อให้เกิดอำนาจ อิทธิพล หรือการยอมรับ ซึ่งช่วยจูงใจหรือชักนำผู้อื่นให้ปฏิบัติตามภารกิจของกลุ่มหรือองค์กรให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ คุณสมบัติของผู้นำควรมี 7 ประการ ได้แก่ รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาล รู้จักชุมชน และรู้จักบุคคล ซึ่งจะช่วยให้งานสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

2. ทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำ

ทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำ (Leadership) ได้รับการศึกษาและพัฒนาโดยนักวิชาการหลายท่าน โดยมีการเสนอแนวคิดและทฤษฎีต่างๆ เกี่ยวกับภาวะผู้นำไว้อย่างหลากหลาย ดังนี้:

ติน ปรัชญาพทุทธ์ ได้กล่าวถึงทฤษฎีภาวะผู้นำที่เป็นหลักใหญ่ ๆ และน่าสนใจไว้หลายประการ หนึ่งในนั้นคือ ทฤษฎีผู้ยิ่งใหญ่ (Great Man Theories) ซึ่งมีความเชื่อว่าผู้นำมีลักษณะพิเศษบางประการที่แตกต่างจากผู้ตาม ผู้นำเหล่านี้มักมีพลังทางกาย พลังสมอง และพลังทางศีลธรรม ที่สืบเนื่องมาจากพันธุกรรมและสภาพแวดล้อมของแต่ละยุค ตัวอย่างของผู้นำที่ถูกยกย่องในทฤษฎีนี้ ได้แก่ เลนิน เซอร์จิล ฮิตเลอร์ และมุสโสลินี ผู้นำเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในประวัติศาสตร์โลก ไม่ว่าจะในด้านดีหรือไม่ดี ทฤษฎีนี้ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อว่าผู้นำถูกสร้างขึ้นจากคุณสมบัติที่มีอยู่ภายในตัวเองตั้งแต่เกิด (Tin Prachyapruet, 1984)

ถัดมาคือ ทฤษฎีสภาพแวดล้อม (Environmental Theories) ซึ่งเชื่อว่าผู้นำจะเกิดขึ้นได้จากความสามารถในการแก้ไขสถานการณ์วิกฤตและความเชี่ยวชาญในหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ทฤษฎีนี้เชื่อว่าภาวะผู้นำเป็นผลมาจากปัจจัยทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมืองของยุคสมัย เช่น มหาตมะคานธี และมาร์ติน ลูเธอร์ คิง เป็นตัวอย่างของผู้นำที่เกิดขึ้นจากสภาพแวดล้อมและสถานการณ์ที่ทำทนาย ทฤษฎีนี้มุ่งเน้นการพัฒนาความสามารถของบุคคลเพื่อรับมือกับความเปลี่ยนแปลงในสังคมและการเมือง

ทฤษฎีบุคคลสถานการณ์ (Personal Situational Theories) ได้ผสมผสานทฤษฎีผู้ยิ่งใหญ่และทฤษฎีสภาพแวดล้อมเข้าด้วยกัน โดยเสนอว่าภาวะผู้นำเกิดจากลักษณะพิเศษของผู้นำเองและปัจจัยสถานการณ์ที่อยู่รอบตัว ปัจจัยสำคัญที่นักทฤษฎีกลุ่มนี้ให้ความสนใจคือ สถานภาพ ปฏิกริยาโต้ตอบ การรับรู้ และพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่ม ซึ่งรวมถึงผู้ตามที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางและความสำเร็จของผู้นำ

อีกทฤษฎีหนึ่งคือ ทฤษฎีปฏิกริยาโต้ตอบความคาดหวัง (Interaction Expectation Theories) ซึ่งมุ่งเน้นว่าภาวะผู้นำเกิดจากปฏิกริยาโต้ตอบและความคาดหวังของสมาชิกในกลุ่ม ผู้นำที่มีประสิทธิภาพจะต้องสามารถตอบสนองต่อความต้องการและความคาดหวังของสมาชิกในกลุ่มได้อย่างต่อเนื่อง และยังคงมีความคิดริเริ่มในการนำพากลุ่มไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ การพัฒนาภาวะผู้นำตามทฤษฎีนี้จึงเน้นการสร้างโครงสร้างและปฏิกริยาที่สามารถสนับสนุนการบรรลุเป้าหมายร่วมกัน

ทฤษฎีมนุษยนิยม (Humanistic Theories) เป็นอีกทฤษฎีหนึ่งที่มุ่งเน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร โดยมองว่าการพัฒนาบุคคลให้มีความเป็นอิสระและสามารถตอบสนองความต้องการของตนเองและสถาบันจะนำไปสู่ความสำเร็จในระยะยาว ผู้นำในทฤษฎีนี้จึงต้องเน้นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและสนับสนุน

บุคลากรในองค์กรให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป้าหมายของภาวะผู้นำตามทฤษฎีนี้คือการสร้างผลงานและความร่วมมือจากผู้ร่วมงานในเวลาเดียวกัน

สุดท้ายคือ ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (Exchange Theories) ซึ่งเชื่อว่าภาวะผู้นำเกิดจากการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างผู้นำและผู้ตาม การที่สมาชิกในกลุ่มยอมรับและให้ความร่วมมือกับผู้นำนั้นมาจากการแลกเปลี่ยนสิ่งที่มีคุณค่าต่อกัน หากผู้นำสามารถตอบสนองความต้องการของผู้ตามและรักษาสัญญาในการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ ภาวะผู้นำนั้นจะยังคงมีความสำคัญ แต่หากสัญญาถูกละเมิดหรือฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไม่สามารถอดทนต่อไปได้ ภาวะผู้นำก็จะหมดความสำคัญและสูญเสียอิทธิพลลง (Tin Prachyapruet, 1984)

บาร์บารา เคลแมน (Barbara Kelleman) ได้สรุปความหมายของทฤษฎีภาวะผู้นำแบบต่าง ๆ ออกเป็น 10 หมวด ได้แก่ ภาวะผู้นำในฐานะที่เป็นจุดศูนย์กลางของกระบวนการกลุ่ม, ภาวะผู้นำในฐานะที่เป็นบุคลิกภาพและผลกระทบ, ภาวะผู้นำในฐานะศิลปะที่ใช้ในการชี้แนะ, ภาวะผู้นำในฐานะการใช้อิทธิพล, ภาวะผู้นำในฐานะพฤติกรรมเด่น, ภาวะผู้นำในฐานะการชักชวน, ภาวะผู้นำในฐานะความสัมพันธ์เชิงอำนาจ, ภาวะผู้นำในฐานะเครื่องมือ, ภาวะผู้นำในฐานะการจำแนกบทบาท, และภาวะผู้นำในฐานะความคิดริเริ่ม (Barbara Kelleman, 1984)

สรุปได้ว่าภาวะผู้นำสามารถเกิดขึ้นได้จากหลายปัจจัย ไม่ว่าจะเป็นทางพันธุกรรม สัญชาติญาณ หรือสถานการณ์แวดล้อมต่างๆ ภาวะผู้นำยังเป็นศิลปะในการบริหารจัดการ โดยเน้นการใช้อำนาจและอิทธิพลตามบทบาทหน้าที่เพื่อบรรลุความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

3. ภาวะผู้นำทางการเมืองเชิงพุทธของนักการเมืองไทยตามระบอบประชาธิปไตย

ภาวะผู้นำมีค่านิยมในแต่ละยุคสมัยเป็นตัวกำหนดหรือบ่งชี้ว่าจะสามารถนำพาสมาชิกหรือสังคมให้ประสบความสำเร็จได้หรือไม่ เมื่อใดที่ผู้นำแสดงบทบาทหน้าที่โดยการใช้อำนาจหน้าที่หรืออิทธิพลในการโน้มน้าวชักจูง ชี้แนะให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลแสดงพฤติกรรมอันมีผลต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวของกลุ่ม ลักษณะเหล่านี้เป็นภาพสะท้อนของภาวะผู้นำ ในทัศนะของพระพุทธศาสนา ภาวะผู้นำทางการเมืองเชิงพุทธของนักการเมืองไทยตามระบอบประชาธิปไตยได้ถูกอธิบายโดยนักปราชญ์ในวงการพุทธศาสนาและบุคคลทั่วไป ซึ่งให้ความสำคัญกับคุณธรรมและคุณสมบัติที่ดั่งงามของผู้นำในการนำพาสังคมไปสู่ความสำเร็จ

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ได้กล่าวถึงภาวะผู้นำว่าเป็นคุณสมบัติที่สำคัญ เช่น สติปัญญา ความดีงาม ความรู้ ความสามารถ ที่จะชักนำให้คนทั้งหลายมาประสานกันและพากันไปสู่จุดหมายที่ดั่งงาม (Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto), 2006) ภาวะผู้นำในที่นี้จึงหมายถึงความดีงามของบุคคลที่สามารถตัดสินปัญหาและให้ความเป็นธรรมเพื่อประโยชน์สุขแก่สังคมโดยรวม พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญอย่างมากต่อผู้บริหารหรือผู้นำในการบริหาร โดยมีคำสอนที่พูดถึงลักษณะของผู้นำ เช่นในทศตปิยปาปริกสูตร ซึ่งกล่าวว่าผู้นำควรมีคุณสมบัติตามปาปณิกธรรม ได้แก่ จักขุม (มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล), วิรุโ (ชำนาญในงาน), และนิสสยสัม

ปันโน (มีมนุษยสัมพันธ์ดีและได้รับความเชื่อถือจากผู้อื่น) (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996)

พระสุตฺรนี้แสดงให้เห็นว่าผู้นำทางการเมืองจะต้องมีปัญญาที่กว้างไกล สามารถจำแนกบุคคลและเหตุการณ์ได้อย่างชัดเจน ซึ่งจะทำให้ผู้นำมีประสบการณ์และความชำนาญในการปกครอง เข้าใจผู้ใต้บังคับบัญชาได้เป็นอย่างดี ส่งผลให้ได้รับการสนับสนุนจากผู้ตามมากขึ้น คุณสมบัติเหล่านี้มีความสำคัญมากน้อยแตกต่างกันไปตามระดับตำแหน่งหน้าที่ขององค์กรหรือหน่วยงาน ไม่ว่าจะเล็กหรือใหญ่ โดยเฉพาะผู้ปกครองรัฐหรือผู้นำประเทศที่ต้องมีคุณสมบัติครบถ้วนเพื่อยึดศรัทธาของผู้ใต้บังคับบัญชา ส่งผลให้เกิดความเชื่อมั่นในองค์กร และสามารถนำไปสู่เป้าหมายร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนั้น ผู้นำยังต้องปฏิบัติตามคุณธรรมและวางตัวให้เคร่งครัดในกฎระเบียบ พระพุทธองค์ได้แสดงลักษณะและคุณสมบัติของผู้นำหรือผู้บริหารไว้ในสังฆโสภณสูตร ว่าผู้นำควรมีคุณธรรม 5 ประการ ได้แก่ วิยัตโต (มีปัญญา), วินีโต (มีระเบียบวินัยดี), วิสารโท (แก่กล้า), พหุสุโต (มีความรู้และศึกษาทรงจำมาก), และธัมมานุธัมมปฏิปันโน (ปฏิบัติธรรมและรักษาความถูกต้องในสิ่งที่ถูกต้อง) ผู้นำที่ประกอบด้วยคุณธรรมเหล่านี้จะประสบความสำเร็จและได้รับการยกย่องจากสังคม

ในอังกุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต ได้แสดงหลักธรรมสำหรับผู้นำไว้อีก 6 ประการ ได้แก่ ขมา (ความอดทนต่อการปฏิบัติงาน), ชาคติยะ (ความตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา), อุภูฐานะ (ความขยันหมั่นเพียร), ทยา (จิตใจที่เอนดูและห่วงใยผู้อื่น), อิกขนา (ความเอาใจใส่ในงานและหน้าที่) หลักธรรมเหล่านี้เป็นแนวทางในการปฏิบัติของผู้นำที่ต้องการประสบความสำเร็จในหน้าที่ของตน (Rungsan Prasertsri, 2001)

คำว่า "ผู้นำ" ในบริบทนี้ไม่ได้หมายถึงเฉพาะคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น แต่ครอบคลุมถึงผู้นำทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นผู้ปกครองรัฐ ข้าราชการ บริษัทเอกชน หรือแม้แต่การบริหารองค์กรที่เล็กที่สุดอย่างครอบครัว ผู้นำในทุกระดับต้องอาศัยหลักธรรมเหล่านี้ในการปกครองเพื่อประโยชน์สุขของตนเองและสังคมรอบด้าน ดังที่พระพุทธสุภาษิตได้กล่าวไว้ว่า "ธมฺโม เหว รกฺขติ ธมฺมจารี" ซึ่งแปลว่า ธรรมย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม

เมื่อสังคมใดไร้ธรรม สังคมนั้นจะเกิดความสับสนวุ่นวาย การบริหารการเมืองการปกครองจึงต้องอาศัยธรรมเป็นเครื่องนำทาง ผู้นำหรือผู้ปกครองต้องตระหนักถึงความสำคัญของธรรมเพราะจะต้องรับผิดชอบต่อประชาชน ในเทศกุนชาดก พระพุทธองค์ได้แสดงถึงคุณสมบัติของผู้บริหารและผู้ปกครอง เช่น ไม่ใช้อารมณ์ในการตัดสินปัญหา มีความเพียรและอดสาหะในการทำงาน รู้จักวางคนให้เหมาะสมกับงาน รักษาความลับ และรู้จักประโยชน์ส่วนรวม คุณสมบัติเหล่านี้ช่วยให้ผู้นำสามารถสร้างความเชื่อมั่นและเป็นที่พึ่งพิงของผู้ใต้บังคับบัญชาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คุณธรรมสำคัญของผู้นำคือธรรมาธิปไตย ซึ่งหมายถึงการถือธรรมเป็นใหญ่ ไม่ใช่การถืออัตตาธิปไตยหรือโลกาธิปไตย ผู้ที่มีศีลและปัญญาจะเป็นผู้นำที่ดีและเป็นประโยชน์ต่อทั้งตนเองและผู้อื่น ญาติพี่น้องและเพื่อนฝูงจะให้ความเคารพอย่างแท้จริง ในขณะที่ผู้นำที่ขาดศีลและปัญญาจะถูกดูหมิ่นและไม่สามารถเป็นผู้นำที่ดีได้

นอกจากนี้ ผู้นำที่ดีควรมีพรหมวิหาร 4 ซึ่งเป็นธรรมประจำใจของผู้ที่มีจิตใจยิ่งใหญ่ ได้แก่ เมตตา (ความรักและปรารถนาดี), กรุณา (ความสงสารและอยากช่วยเหลือผู้อื่น), มุทิตา (ความเบิกบานยินดีเมื่อเห็นผู้อื่นประสบความสำเร็จ), และอุเบกขา (การมีใจเป็นกลางและเที่ยงตรง) ธรรมเหล่านี้ช่วยให้ผู้นำสามารถปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเป็นธรรมและส่งเสริมความสุขแก่ผู้อื่น (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996)

สุดท้าย สังคหวัตถุธรรม หรือสังคหวัตถุ 4 คือหลักธรรมในการยึดเหนี่ยวจิตใจกัน ซึ่งประกอบด้วย ทาน (การรู้จักให้), ปิยวาจา (การพูดจาสุภาพอ่อนโยน), อตถจริยา (การบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่น), และสมานัตตตา (การปฏิบัติตนเสมอต้นเสมอปลาย) หลักธรรมเหล่านี้ช่วยให้ผู้นำสามารถครองใจคนและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในสังคม

หลักธรรมเหล่านี้จะช่วยให้ผู้นำทำงานได้อย่างถูกต้องและเป็นประโยชน์ยิ่งขึ้น การปฏิบัติงานที่ปราศจากอคติ 4 คือ ฉันทาคติ (ลำเอียงเพราะชอบ), โทสาคติ (ลำเอียงเพราะชัง), โมหาคติ (ลำเอียงเพราะหลง), และภยาคติ (ลำเอียงเพราะกลัว) จะช่วยให้ผู้นำสามารถบริหารงานได้อย่างยุติธรรมและป้องกันความวุ่นวายในสังคม

ในโคบาลสูตร พระพุทธองค์ได้เปรียบเทียบผู้นำเหมือนนายโคบาลที่ต้องมีคุณสมบัติ 11 ประการ เช่น รู้จักผู้ร่วมงาน ฉลาดในลักษณะงาน แก้ปัญหา รักษาความลับ และรู้จักพัฒนาผู้ใต้บังคับบัญชา คุณสมบัติเหล่านี้ช่วยให้ผู้นำสามารถบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายขององค์กร

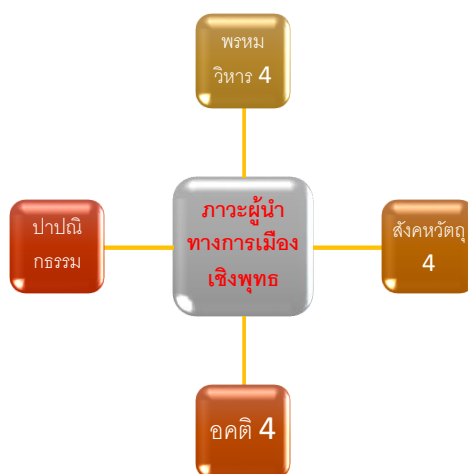
สรุป

สรุปได้ว่า ภาวะผู้นำเป็นสิ่งสำคัญที่มีผลกระทบต่อบุคคลหรือผู้ร่วมงาน ผู้นำพยายามใช้อิทธิพลและการโน้มน้าวใจให้ผู้ร่วมงานปฏิบัติตาม ซึ่งศักยภาพของผู้นำมีผลต่อความเชื่อมั่น ความนับถือ กำลังใจ และความอบอุ่นในความร่วมมือร่วมใจของผู้ร่วมงาน ภาวะผู้นำเป็นคุณสมบัติส่วนบุคคลที่แสดงออกผ่านพฤติกรรมต่าง ๆ เช่น ความสามารถในการตัดสินใจและการสั่งการ เพื่อให้ผู้ร่วมงานสามารถดำเนินกิจกรรมจนบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ภาวะผู้นำสามารถพัฒนาและฝึกฝนได้ ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง

ผู้นำที่มีภาวะผู้นำสูงจะต้องแสดงพฤติกรรมที่สามารถนำพาและมีอิทธิพลต่อผู้ร่วมงานได้ในทุกสถานการณ์ รวมถึงการเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) ภายในหน่วยงานหรือกลุ่ม ภาวะผู้นำจึงมีผลกระทบต่อองค์ประกอบอื่น ๆ เช่น ผู้ร่วมงาน องค์กร หรือสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสามารถส่งผลให้เกิดความมีประสิทธิภาพหรือด้อยประสิทธิภาพของการทำงาน นอกจากนี้ ภาวะผู้นำยังถือเป็นศิลปะที่สำคัญยิ่งสำหรับนักบริหารในการนำพาหน่วยงานหรือกลุ่มองค์กรไปสู่ความสำเร็จ

องค์ความรู้ที่ได้รับ

ภาวะผู้นำ หมายถึง คุณสมบัติ ลักษณะ หรือคุณลักษณะที่โดดเด่นของคนๆ หนึ่งที่ทำให้บุคคลอื่นๆ หันมายอมรับเชื่อถือ และยอมทำตาม คุณสมบัติดังกล่าว อาทิ สติปัญญา ความดีงาม คุณธรรม เป็นต้น และยังคงควรเป็นผู้ที่มุ่งหวังประโยชน์ส่วนรวมหรือเป้าหมายขององค์การมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว นอกจากนี้ผู้นำทางการเมืองยังควรเป็นแบบอย่างในการรักษาสมดุลของชีวิตทั้งสุขภาพกาย ใจ และอารมณ์ ให้เป็นแบบอย่างแก่ประชาชนอีกด้วยดังภาพ

ภาพที่ 1 แสดงภาวะผู้นำทางการเมืองเชิงพุทธ

เอกสารอ้างอิง

- Barbara Kelleman (Ed.). (1984). *Leadership as a Political Act in Leadership: Multidisciplinary Perspective*. New Jersey: Prentice Hall.
- Kawee Pongput. (1993). *Leadership (3rd ed.)*. Bangkok: Accounting Career Promotion Center.
- Kawee Pongput. (1996). *Leadership (4th ed.)*. Bangkok: Accounting Career Promotion Center.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *The Thai Tripitaka (Mahachulalongkornrajavidyalaya Edition)*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya Press.
- Natthaphan Khecharanan & Chatraporn Semejai. (2004). *Management*. Bangkok: SE-Education Public Company Limited.
- Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto). (2002). *Leadership*. Bangkok: Dhammasapa.
- Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto). (2002). *Leadership: Its Importance for Human and National Development (7th ed.)*. Bangkok: Dhammasapa.
- Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto). (2006). *Leadership*. Bangkok: Book Time.

- Phra Maha Phachon Khositmethee (Khositmethangkun). (2007). *Ethics for Leaders According to Buddhist Principles* (Master's thesis). Graduate School, Mahamakut Buddhist University.
- Pratya Wesarat. (1980). *Organizational Leadership*. Bangkok: Rattanasarn Press.
- Rungsan Prasertsri. (2001). *Leadership*. Bangkok: Thanathat Printing.
- Somkid Jatusripitak. (2001). *The Vision of a Finance Minister (2nd ed.)*. Bangkok: Phuchatkan.
- Sompong Kasemsin. (1983). *Administration*. Bangkok: Thai Wattana Panich Press.
- Thongbai Sudchada, as cited in Wasana Sukprasert. (2004). "Leadership of Female Administrators in Primary Schools under the Yaso Province Primary Education Office" (Master's thesis). *Graduate School, Ubon Ratchathani Rajabhat Institute*.
- Tin Prachyapruet. (1984). *Leadership and Participation. Unit 11 in Human Behavior in Organizations Course Material*. Sukhothai Thammathirat Open University. Nonthaburi: Sukhothai Thammathirat Open University.